

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012
YEARBOOK
2012**

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Вонр. проф. Луси Караниколова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Марија Кусевска
Доц. д-р Марија Кукубајска
Виш лектор м-р Снежана Кирова
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Билјана Ивановска

Одговорен уредник

Доц. д-р Нина Даскаловска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva – Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Asoc. Prof. Lusi Karanikolova Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kusevska, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Kukubajska Ph.D.
Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska–Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Address of editorial office

Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Билјана Ивановска ПРАКТИЧНИ ИДЕИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ (начини како да се добие фидбек -повратна информација од студентите) Biljana Ivanovska, Ph.D. PRACTICAL IDEAS FOR TEACHING (HOW TO OBTAIN STUDENTS FEEDBACK)	9
м-р Весна Коцева, м-р Татјана Уланска ПОТРЕБА ОД ВОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ЗА ОБРАБОТКА НА ИНПУТ НА ЧАСОТ ПО НЕМАЈЧИН ЈАЗИК Vesna Koceva M.A., Tatjana Ulanska M.A. THE NEED FOR INTRODUCTION OF ACTIVITIES FOR INPUT PROCESSING IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	13
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ЛЕКСИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА Nina Daskalovska Ph.D., Biljana Ivanovska Ph.D. LEXICAL COMPETENCE	19
д-р Брикена Џафери, д-р Гезим Џафери ПРЕЧКИ ВО УЧЕЊЕТО И УСВОЈУВАЊЕ НА ВТОР ЈАЗИК Brikena Xhaferri Ph.D., Gezim Xhaferri Ph.D. LEARNING DISABILITIES AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION	33
м-р Марија Тодорова, м-р Даринка Маролова НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА КАКО ТРАНСКУЛТУРНА КАТЕГОРИЈА Marija Todorova M.A., Darinka Marolova M.A. NON-VERBAL COMMUNICATION AS A TRANSCULTURAL CATEGORY ..	39
проф. д-р Емилија Петрова Ѓорѓева, Ана Ѓорѓева ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ПРЕКУ ИГРА Emilija Petrova Gjorgjeva Ph.D, Ana Gjorgjeva LEARNING FOREIGN LANGUAGE THROUGH GAME	43
м-р Јане Јованов, Елена Тупаревска КОРИСТЕЊЕ НА ВИДЕОМАТЕРИЈАЛИ ВО ПОЧЕТНАТА ЕТАПА НА ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК Jane Jovanov M.A., Elena Tuparevska THE USE OF VIDEO MATERIALS IN EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING	55

д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК НЕ Е САМО НАУКА, ТУКУ И УМЕТНОСТ Biļjana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. PERSONALIZATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IS NOT ONLY SCIENCE BUT ART AS WELL.....	65
м-р Марија Тодорова СЕМИОТИЧКИ АСПЕКТ И СИСТЕМОСТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС Marija Todorova M.A. SEMİOTIC ASPECT OF THE SPANISH LANGUAGE AND THE LANGUAGE AS A SYSTEM IN THE TEACHING PROCESS	69
м-р Весна Коцева КООПЕРАТИВНОТО УЧЕЊЕ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВИВАЊЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ ВЕШТИНИ Vesna Kocева M.A. COOPERATIVE LEARNING AS A METHOD FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS	77
д-р Нина Даскаловска МЕНТАЛЕН ЛЕКСИКОН Nina Daskalovska, Ph.D. MENTAL LEXICON	83
д-р Снежана Ставрева Веселиновска ЗОШТО ДЕЦАТА ПОМИНУВААТ ПОМАЛКУ ВРЕМЕ ВО ПРИРОДНАТА СРЕДИНА Snezana Stavreva Veselinovska Ph.D. WHY CHILDREN SPEND LESS TIME OUTDOORS	95
м-р Загорка Донска ЗАСТАПЕНОСТА НА МОРАЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (ПРЕДМЕТНА НАСТАВА) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Zagorka Donska, M.A. THE PRESENCE OF THE MORAL VALUES IN THE TEXT-BOOKS OF MACEDONIAN LANGUAGE IN THE PRIMARY EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA	107
м-р Мима Костова КОМПАРАТИВНИОТ ПРЕГЛЕД НА МЕРКИТЕ ПРОТИВДЕВИЈАНТНОТО ОДНЕСУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО МИНАТОТО И ДЕНЕС Mima Kostova M.A. COMPARATIVE REVIEW OF THE MEASURES AGAINST DEVIANT PUPIL BEHAVIOR IN THE PAST AND NOWADAYS	115

м-р Даринка Маролова КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ Darinka Marolova M.A. CONSECUTIVE INTERPRETATION	123
м-р Јована Караникиќ ПРЕДИЗВИК И ПРЕВОДЛИВОСТ НА ТОПОНИМИТЕ: СТАРАТА ЧАРШИЈА И БИТ-ПАЗАР ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРЕВОДИ НА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКАТ КНИЖЕВНОСТ. Jovana Karanikik M.A. THE CHALLENGE AND THE TRANSLATABILITY OF THE TOPONYMES: STARA CARSIIJA AND BIT-PAZAR IN THE ITALIAN TRANSLATIONS OF THE MACEDONIAN CONTEMPORARY LITERATURE	129
м-р Даринка Маролова, Костадин Голаков УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТОЛКУВАЧОТ Darinka Marolova M.A., Kostadin Golakov INTERPRETER'S ROLE AND IMPORTANCE	137
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska Ph.D., Nina Daskalovska Ph.D. MODAL PARTICLES IN THE GERMAN LANGUAGE AND THEIR MACEDONIAN COUNTERPARTS	145
м-р Драгана Кузмановска, м-р Биљана Петковска ИМЕНСКИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО КОМПОНЕНТАТА ЗООНИМИ РАЗГЛЕДУВАНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ, ГЕРМАНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК. Dragana Kuzmanovaska M.A., Biljana Petkovska M.A. NOUN PHRASES WITH ZOONYM COMPONENTS IN MACEDONIAN, GERMAN AND ENGLISH	151
д-р Марија Кусевска ЗА ПОИМОТ ЛИЦЕ ВО ПРАГМАТИКАТА Marija Kusevska Ph.D. ON THE NOTION OF <i>FACE</i> IN PRAGMATICS	157
д-р Марија Леонтиќ АТАТУРК, ТУРСКИОТ ЈАЗИК И АЛФАБЕТСКАТА РЕФОРМА Marija Leontik, Ph.D. ATATURK, TURKISH LANGUAGE AND THE ALPHABETIC REVOLUTION.	167
д-р Октај Ахмед ТРЕТОСЛОЖНИОТ И ДИСТИНКТИВНИОТ АКЦЕНТ ВО ТУРСКИТЕ ГОВОРИ ОД ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН Oktaj Ahmed Ph.D. THIRD-SYLLABLE AND DISTINCTIVE STRESS IN THE TURKISH DIALECTS OF OHRID-PRESPA REGION	175

- д-р Виолета Николовска**
ЛИТЕРАТУРНИТЕ ЈАЗИЦИ ВО СОВРЕМЕН КОНТЕКСТ
Violeta Nikolovska Ph.D.
STANDARD LANGUAGES IN CONTEMPORARY CONTEXT 183
- д-р Ранко Младеноски**
ДЕЛАТА НА МАЖОВСКИ, ЦЕПЕНКОВ И ПРЛИЧЕВ
ЗА АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ
Ranko Mladenoski, Ph.D.
THE WORKS OF MAZHOVSKI, CEPENKOV I PRLICHEV RELATED TO
ALEXANDER III OF MACEDON 189
- д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик**
„ОЧЕРКИ БЕЛГРАДА“ ОД КОНСТАНТИН ПЕТКОВИЧ –
АВТЕНТИЧНО СВЕДОШТВО ЗА МЕШАЊЕТО НА КУЛТУРИТЕ НА
БАЛКАНОТ
Jovanka Denkova Ph.D, Mahmut Celik Ph.D
„THE OUTLINE OF BELGRADE“ BY KONSTANTIN PETKOVICH - AN
AUTHENTIC TESTIMONY OF THE MIXTURE OF CULTURES ON THE
BALKANS 197
- м-р Ева Велинова**
ПОЛИТИЧКАТА МИСЛА И КНИЖЕВНОТО ДЕЛО НА НИКОЛО
МАКИЈАВЕЛИ ВО 16-ВЕКОВНА ИТАЛИЈА
Eva Velinova M.A.
THE POLITICAL THOUGHT AND THE LITERARY WORK OF NICCOLO
MACHIAVELLI IN XVI CENTURY ITALY 203
- д-р Луси Караниколова**
ЗА РАСКАЗНОСТА ВО ЛИРСКИ КОНТЕКСТ
(Кон „Гулабии“ на Станко Враз)
Lusi Karanikolova Ph.D.
ON THE NARRATIVENESS IN LYRICAL CONTEXT (IN „GJULABII“ BY
STANKO VRAZ) 211
- д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова**
ТВОРЕШТВОТО НА ХУСЕЈИН СУЛЕЈМАН ВО КОНТЕКСТ НА
ЦЕЛОКУПНАТА ТУРСКА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА
Mahmut Celik Ph.D., Jovanka Denkova Ph.D.
THE WORK OF HUSEIN SULEIMAN IN THE CONTEXT OF THE
OVERALL TURKISH CHILDREN'S LITERATURE 217
- д-р Марија Емилија Кукубајска**
КНИЖЕВНОСТА, КУЛТУРАТА, НАУКАТА И РЕЛИГИЈАТА
ЗА ПОИМАЊЕ НА КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА
Marija Emilija Kukubajska Ph.D.
LITERATURE, CULTURE, SCIENCE AND RELIGION AND THEIR
APPROACH TO ASPECTS OF FINITENESS AND ETERNITY OF LIFE 223

м-р Снежана Кирова ХАКСЛИЕВИТЕ ПОГЛЕДИ НА ЛИТЕРАТУРА Snezana Kirova M.A. HUXLEY'S VIEWS OF LITERATURE	233
д-р Весна Мојсова-Чепишевска ПИНОКИО И ШЕЌЕРНОТО ДЕТЕ Vesna Mojsova-Chepisevska, Ph.D. PINOCCHIO AND THE SUGAR CHILD	239
м-р Наталија Поп Зариева КНИЖЕВНИТЕ ДЕЛА КАКО СРЕДСТВО И МЕДИУМ ЗА РАЗВИВАЊЕ ПОЗИТИВНИ МОРАЛНИ ВРЕДНОСТИ КАЈ МЛАДИТЕ Natalija Pop Zarieva M.A. LITERARY WORKS AS A MEANS AND MEDIUM FOR DEVELOPING POSITIVE MORAL VALUES WITH YOUNG PEOPLE	249
м-р Јадранка Бочварова, Зоран Павлов МОБИЛНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ Jadranka Bocvarova M.A. Zoran Pavlov STUDENTS' MOBILITY	257
д-р Трајче Нацев САКРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ГРАДОТ БАРГАЛА ОД IV ВЕК ДО КРАЈОТ НА ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА НА VII ВЕК Trajce Nacev Ph.D. SACRAL ARCHITECTURE IN THE CITY OF BARGALA FROM THE IV CENTURY TO THE END OF THE FIRST DECADE OF VII CENTURY	267

УДК: 316.74:82

Стручен труд
Professional paper

КНИЖЕВНОСТА, КУЛТУРАТА, НАУКАТА И РЕЛИГИЈАТА ЗА ПОИМАЊЕ НА КОНЕЧНОСТА И ВЕЧНОСТА

д-р Марија Емилија Кукубајска¹

Апстракт: Научниците, и религиозните и атеистите, се согласни дека постои нешто необјаснето а сепак регистрирано во биомасата и физиологијата на мозокот, што упатува на мисловната материја и на процесот кој дифузира таинствена духовна потреба да се трага по тоа како да се стане подобро човечко суштество или спротивно на тоа, а во контекст на трајни вредности - на земјата, вредности кои упатуваат на вечното, во „небесата“. Во оваа потрага, верата, или нејзиното отсуство, во основа го одредуваат односот кон прашањата за конечност или „бескрајот“ на животот. Во оваа потрага, моралната и духовната реакција на умот и мозокот се набљудувани и од духовен и од технолошки аспект. Се наведува научна студија од Харвард која ги истражува биохемиските реакции и промени во мозокот и нивната поврзаност со духовни стимулирања. Наодот од оваа студија е наречен *генот на Господ* (the God gene). Овој ген се смета одговорен за мотивацијата и гравитацијата на човекот кон Бог, за целно ориентираната способност на човештвото себеси да се култивира како агенс за развивање на подобар карактерен интегритет, или како негативен, екстрем, деструктивен агенс - ако генот го има во недостатни количини. Покрај наведување на други примери, овој труд ја утврдува внатрешната и најважна „мрежа“ на физички и духовни аспекти на живот која меѓузависно ја регулира човековата потрага по одговори на повисоките морални прашања: значењето на смртта и бесконечноста, креативноста и нејзините трајни вредности, иследувани од народната литература до егзактните области во науките, како и во уметностите. Ставови наведени во ова истражување се потврдуваат со научните наоди за трајно инсталирани „духовни носители“ на позитивни и негативни вредности кај човекот, кои од неодамна станаа мерливи дури и во својата материјална природа. Ова го поддржува постојано зголемуваното значење на суштинската потреба од етички пристап неопходен во сите одбласти на функционирање на човековото суштество: во социоекономски, дипломатски, еколошки и други интердисциплинарни области.

Неопходноста од морални стандарди и норми над релативистичките и слободни интерпретации за она што е исправно и погрешно се реafirмира како конструктивен стабилизатор и регулатор во области од науката,

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

технологијата и човековото поведење, и во нивниот однос кон смртта, и потоа.

Клучни зборови: *генот на Господ, физиологија на духовен, космички дизајн, етички вредности*

**LITERATURE, CULTURE, SCIENCE AND RELIGION
AND THEIR APPROACH TO ASPECTS OF FINITENESS
AND ETERNITY OF LIFE**

Marija Emilija Kukubajska Ph.D.²

Abstract: Scientists, religious or atheist alike, agree that there is something inexplicable, yet detectable in the bio-mass and the physiology of the brain, which points to the thinking matter and process diffusing a mysterious spiritual drive for the quest of becoming better human being, or the opposite, all in the context of earning lasting values on earth, or towards eternity, in heaven. In this quest faith or the lack of it, basically determine attitude toward issues of finiteness or endlessness of life. Moral and spiritual reaction of the mind and the brain in the quest, are observed from both spiritual and technological aspect. A Harvard study examines bio-chemical reactions and changes in the brain in relation to spiritual stimuli, and names them the *God-gene*. This gene is found responsible for the motivation, gravitation towards God, the goal-oriented capacity of mankind to cultivate itself as agent for better human beings, or as negative, erosive, extreme, destructive agent – in a lesser presence of this gene. Supported by other examples, this paper recognizes the innate and ultimate wiring of physical and spiritual aspects of life that interdependently regulate the human search for answers to higher moral questions: meaning of death and infinity, creativity and its *lasting* values – observed from folk literature to factual fields of science and the arts. Scientific statements cited in this research confirm points of view and findings of permanently installed *spiritual carriers* of positive and negative values in man, recently measurable even in its material nature. This supports the increasingly recognized importance of the essential demand for ethical approach needed in all areas of functioning of the human being - from bio-ethics to socio-economic, diplomatic, ecological and other inter-disciplinary fields. The necessity of moral standards and norms, beyond relativistic and deliberate interpretation of what is right or wrong is reaffirmed as constructive stabilizer and regulator in areas of science, technology and human behavior, in their approach to death, and beyond.

Key words: *God gene, physiology of the spiritual, cosmic design, ethical values*

²⁾ Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

Интердисциплинарните научни истражувања во 20 и 21 век докажуваат дека човекот се соочува со постојано растечки проблеми да остане креативно позитивен кога е опкружуван со очигледно девијантни и деструктивни морални интерпретации на она што е конструктивен однос, како кон секуларниот така и кон духовниот светоглед, оттаму и кон идејата за конечност и вечност на *животот и на човековото дело*.

Историско, и предисториско, е прашањето дали смртта е дел од продолжението на другата страна од животот, во бесконечност, *вечност*, дали е човекот, *смртникот*, дел од креацијата на Креаторот кој ќе го спаси, и „Дали Господ е во човековите гени“ (Namer, 2003) податливи низ духовната потрага по трајни вредности, апсолутни величини како предуслов за можно *бесмртното постоење*. Последната формулација е прашање кое го сочинува насловот на современата студија на американскиот научен аналитичар Џефри Клугер, објавена во „Тајм“ магазинот (Kluger, 2004). Неговата формално секуларно научна студијата, покрај додатни истражувања од други научници, е од интерес и на оваа анализа на културолошкиот, етичкиот, религиозен светоглед кон смртта и *животот* по неа.

Студијата на Клугер опфаќа радиус на религии чие практикување се одразува на психофизичката состојба на мозокот/умот и статистички го признава ефектот на одредени вродени тенденции на човековата свест да биде во континуирана потреба за верување во сила која е во контрола на сè. Доктор Клугер експериментално доаѓа до делумно мерлива потврда дека „има нешто“ непознато а постоечко, нешто што културолошките, социолошки, религиозни и научно-технолошки истражувања го сметаат за *енергетско-духовно транспонирање* по материјалното, физичко постоење, нешто што спрема менталните/духовни капацитети на човекот се идентификувало до сега со атрибутите *светлина (во рајска убавина) божествена добрина/етика*, како наспроти тоа – темина, негативен набој, домен на деструкција, светови на *неколот*. Овие позитивни/негативни промени во мозокот се биотехнолошки детектирани како нови, конструктивни или дегенеративни духовни функции.

Фундаменталното филозофско и утилитаристичко прашање за постоење/непостоење по смртта и порано доведувало до апсурдни, самопоразувачки претпоставки дека трајноста на духот и неговата неуништува енергија се само привид или измислица, по што е познат и егистенцијализмот како филозофски правец, кој од либералните атеистички интелектуалци на 20 век создаде и книжевно и социјално-анархични војници.

За културолошкото прашање дали потрагата по вечниот бог или бојјата вечност е во нашите гени (создадени од *Бог*), студијата на Клугер навестува дека кон крајот на 20 век се забележува зголемена согласност

дека човековото битие веројатно немало да може да преживее (не само духовно), без чувството и неговото практикување низ верата во постоење на божествена надмоќ, животна сила што и историски и архетипски ја хранела човековата волја за живот, а која е во контрола на менталните, емотивни и физички мотивации за оперативност и афирмативност во функционирање на човековиот психосоматски систем.

И Исак Њутон, научникот од кого што учел и Ајнштајн, по ова прашање ја соопштува состојбата на своите интензивни научни сознанија за синхронизираноста на космичките физички со духовните закони. Во неговите грандиозни истражувања во филозофијата и космологијата, Њутон признал дека „И законот за гравитација е дело на Господ“, инсталиран и во физичките закони на природата, и во човековат свест која го придвижува човекот да гравитира кон божественото, вечното.

Еволуцијата на науката, на книжевноста и на новоколективната, глобализирана свест на човековото битие, укажува дека и по сите милениумски деструктивни процеси и војни (инспирирани од верски, културни или етнички судири) човекот како духовен ентитет сè уште не го усовршил кодот за владеење со своите диви инстинкти за моќ, оние какви и митологијата и фолклорната литература ги изразува и преку трагични и комични транспозиции на народното искуство, интуиција и инвентивна нарација на анонимниот гениј. Човековиот неуспех да ги контролира и усовршува своите базични, импулсивни, антиинтелигентни реакции, и покрај континуираната цивилизациска надградба, спрема автори од разни култури и литератури во светот, како и спрема философско-религиозната анализа на Рик Уорен (Warren, 2002), во основа се должи на човековата ограничена моќ и примитивен, анархичен отпор да ги прифати постоењето и улогата на авторитет и суверенитет неспоредливо надмоќен над човекот. Уорен смета дека Тој, Творецот на Вечноста, *Господ*, е едно од имињата во бесконечниот список на ентитетот на семоќниот *геном* во духовната и материјална екологија, дека тој е причината и целта за движење на творештвото со кое може да се надмине угинувањето на создадените вредности, и да се транспортираат трајните творечки резултати, односно духовни усовршувања - од земни во надземни. Ваквите ставови подразбираат творештво посветено на моралното добро за човекот, посветено на моралното усовршување преку светата (над световната) морална законитост дадена од Творецот за да се бори со антитезата на прогресот, епитомот за корупција на духот, порочност во секој домен од функционирање на карактерот.

Таа свест се развивала и трансформирала од жестоки демантирања на божественоста, до потребата од субпрецизна отвореност за прифаќања на истражувања на космичките тајни, какви што ги признава и Карл Саган во своите дела за космологијата (Sagan, 2002).

Агресивниот антагонизам против традиционалното верување во вечноста и Бог, еволуираат и преку новата дифузија на генеричен спиритуализам, кој вклучува и предцивилизациски паганизам и крајно негативистички сатанизам. Овие ретродвижења на мислата (испревртено претставувани за прогресивни (од левата идеологија во социокултурните промени), успешно се хранат од, и мутираат во, глобалниот диверзитет на мултикултурни влијанија пренесувани се пофанатично во 20 и 21 век преку динамични економски, етнички, културни или акултурни, мигранти, во засилената окупирање на туѓи култури и верувања, како и на купување на *друго* државјанство (со негирање на интегрирање во неговата култура). Оваа нова номадизација на културите, пред сè, евидентно се движи од земјите на некогашниот *трет свет* кон досега релативно супериорно етаблираниот „развиен“ Запад и, пред сè, кон САД, култури кои незападните номади веќе ги сметаат за *некогаш водечки, деструктивно развиен*. Менувањето на лексиконот и културолошката логика покажува симптоми на нетрпеливост кон западниот светоглед за концептот на спасение во вечноста, иако природата на овој филозофско-религиозен и морален конфликт е предмет на сите истории на литературата.

За кодификацијата на верувањето во вечност по смртта е неизбежно да се наведе дека таа е регистрирана во целиот Стар Завет, од кој книгата *Еклезиасти* на Соломон ја дава аксиомата на јудео-христијанското верување дека „Бог ја има поставено вечноста во срцата на луѓето, но тие сепак не можат да сфатат што Бог има сторено за нив, од почеток до крај“.

Во воведот на својата книга „*Теории за човекот и културата*“, американскиот антрополог Елвин Хач (Hach, 1979) верува дека одговорите на прашањето за умирањето и транспонирањето во другиот свет не може да бидат унифицирани под една теорија со оглед и на субјективните верзии за тоа како настанувала идејата за смртта и вечноста во една народна приказна и за тоа кој и како придонесува во востановување на причините и последиците за прикажување и објаснување на идејата за Бог и за вечност во културите.

Историчарот на науката Томас Кун во својата книга „*Структурата на научните револуции*“ од 1962 година признава дека објаснувањето на поимите за смртта и вечноста вообичаено доведува и до крајно различни набљудувања „условени од субјективниот светоглед на истражувачот“, со што се сложува и Елвин Хач.

За илустрација ќе биде наведен цитатот за различните резултати од анализи на идентични мотиви за различно толкување на идејата за „крај или бескрај“ на човековата душа: „Тоа, пред сè, личи на ситуација кога професионалната заедница однадеж е префрлена на некоја друга планета, на која познатите предмети се посматраат низ друга

светлина, а освен тоа на нив им се придружуваат и предмети кои дотогаш биле непознати“, пишува Кун во истото дело.

„Поимот за културата и претставата на човекот за постоењето е цел на антропологот“, размислува Хач, што води до синтеза на објективни податоци и субјективни анализи кои заедно го одредуваат значењето на истражувањата за поимите на вечноста и смртноста (Hach, 1973). Смесотот на „смртта и вечноста“ е во основата и на секоја научно/практична авантура на човековото истражувачко љубопитство, восхит или очај од (не)постоење по смртта.

Уште пред 18 век и пред просветителството во Европа и САД, кога собирачите на усната литература, браќата Грим, ги просветлувале читателите со народно-книжевни жанрови, во Америка генијалните документи *Декларацијата на независноста* и *Повелбата за човековите права*, ја поставувале американската цивилизација која до деструктивните 60-ти години на минатиот век и неколку децении потоа се покажувала како општествено најсовршената, најлогична, најдоржлива, здраворазумски демократска.

Таа цивилизација ќе ја инспирира литературата, социокултурата и филозофијата на 17, 18, 19 и 20 век (од Вилијам Бредфорд до Вилијам Бенет).

И пред ерата на рационализмот, западната цивилизација, култура, литература и фолклор ја користеле универзалната сила на разумот да ги спојуваат законитостите во природните и хуманистички науки, во меѓузависно дообјаснување на надрационалните, мистични, митски, фолклорни пораки за престанокот на животот и/или почетокот на вечноста. Тоа е случајот со Галилео, Бојл и посебно со Њутон. Њутон во суштина, иако тој факт не е доволно познат и на научната јавност, има посветено повеќе време од својот работен век на истражувања во теолошките дисциплини отколку на астрономијата, физиката и математиката.

Токму поради теолошкиот аспект на Њутоновите научни истражувања за вечноста, во споредбени и интердисциплинарни анализи треба да се зема предвид неговата религиозна, христијанска размисла за постоењето на *Создавачот на законите на вселената* и на бесконечното продолжение, трансформација на материјата односно трансфигурацијата на духот над телото, во небесни димензии. Поблизо до православната отколку до католичката и протестантската филозофија на црквата, Њутон, за Творецот на вечните закони на вселената, која како тема е присутна и во народната и авторизирана литература, пишува: *“Гравитацијата ги објаснува движењата на планетите, но таа не може да објасни кој ги поставил планетите во движење. Бог владее со сите нешта и знае за се што е и што може да биде сторено“* (Hall, 1996).

Во својата кореспонденција посветена на она што „може да биде“ по смртта, во неоспорното продолжение на духот (енергијата), Њутон тврди

дека додека ги пишувал своите славни *Принципи*, тој ги набљудувал онака како што тие би имале смисол за човек кој верува во Бог, на традиционално-христијански начин.

Њутон ја има согледано евидентноста на Господовата моќ во дизајнирање на системот на небесните светови во кои земниот живот продолжува по телесната смрт, низ континуум на вечноста на „*таквото прекрасно единство во планетарниот систем*“ (Newton, 1953), неговиот ред и неговата динамична информираност низ вселената, над нас, и во нас.

Според оваа претпоставка тезата за смртта и вечноста и за космичките катастрофи е поставена на „божјата интервенција за реформа на системите“. За оваа *реформа* Њутон научно прорекува и ја проектира за 2060 година. За тој „крај“ на светот зборува и народната литература преку приказни за надреални настани и дејствија. Народните приказни сами по себе се евиденција за постојаното движење и сооднос помеѓу животот и смртта, за мобилните претстави за привремено враќање од смртта или за трајно надминување на смртта со вечност, како и за нередот, хаосот, кој предизвикува недела против невините жртви, но и за кулмирање на правдата како морален ред кон/во „рајските благослови на земјата“, како во приказните на Цепенков, *Бабината мома Злата позлатена*, северноамериканската приказна *Индијанската девојка се враќа од мртвите* или приказните на браќата Грим: *Црвенкапа* и *Снежана и седумте џуџиња*.

Инспирирани од теолошкото објаснување за *смртта и вечноста* преку природните и општествените науки на Њутон, други ментални магнати од тој период, како Волтер и Џон Лок имаат применето концепти од *Природниот Закон на Њутон*. Тие во своите интерпретации на културно-политичките системи ги прифаќаат иманентните, природни права на движење на социокултурните настани, како што е случај и со небесните тела и со нивната природа заснована на трајни законитости за *по-ред-ок во движењето*.

Такво влијание застапувал и шкотскиот просветител Адам Смит. Неговото влијание се огледа и во неговата „*Теорија на моралното чувство*“, *The Theory of Moral Sentiments*, (Smith, 2010), како и во капиталната книга од социјална економија „*Истражување во природата и причините за збогатување на народите*“, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (Smith, 2002). Во 18 век Соединетите Американски Држави се прогласуваат за независни од идеолошкото и црковно таторство на Англија. Научната и книжевна мисла се бори за правата на човекот да ја креира и истражува сопствената судбина за самоодржување или гинење за идеалите, за верба во подобра иднина заснована на верба во Бог, но не и верба, по секоја цена, во корумпирани институции или во институционализирани права на црквата. За тие права пишува и контроверзниот натурализиран Американец од британско

потекло Томас Пејн (1737 – 1809), кој ја напуштил британската империја и црква и се посветил на либерално-конзервативно објаснување на правата и слободите на човекот, за да си ја дообјаснува целта на постоењето, на создавањето и на уживањето вовозможен рај во тогаш ново откриената земја - рај, (Eden), „новиот Ерусалим“, terra incognita, Америка, која и спонтано, но и систематизирано во својата хетерогеност интегрира домородечки верувања и култури кои дотогаш биле туѓи на европскиот религиозен светоглед и етика.

Пејн во неговата книга „Здрав разум“, Common Sense (Paine, 1776) застанува во одбрана на независноста на САД, во што централно место во потрага по смислата за градење на нов свет и на идејата за „рај на земјата“ е моќта на човековата индивидуа (која е анонимна во народните приказни). Таа потрага по слобода од тиранија на институциите врз личната и приватна сопственост или врз правата на човекот - се одразува и во позитивистичкиот однос низ подоцнежната индустриска, и научна, револуција. Во оваа револуција се наметнува и нова опасност: човекот да си присвои „централно место“ во животот на земјата, заменувајќи го Бог врз основа на веќе регресивното мислење дека науките можат да прифаќаат вистини единствено ако тие се мерливи со инструменти (измислени) од човекот.

Овој радикален став *неетички* и неоправдано ги исмева човековите милениумски потраги по смисолот на животот. „Неопходноста од атеизам“ на всушност неромантичниот романтичар Перси Шели ќе биде и симбол и тригер на интелектуален и морален револт кој ќе заведе новоинспирирани, а непроверени идеи и идеологии, кои во текот на следните 100 години ќе воспалуваат своевидни социјални активисти на нетолерантни побуни и војни од дотогаш незнаени размери. Од таквите идеи против иманентноста на Креаторот во живиот и нежив свет, атеизмот и секуларизмот во техничките и општествени науки ќе водат до нова замена на улогата на Бог како суштина и „создавач“ на вечноста. Со таа најдрастичко масовна негација на *седржителот на животот и смртта*, атеистичкиот светоглед наметнува нова идеолошка заблуда: дека човекот, без *измислениот* Бог - може да знае сè, дека човекот е единствениот фактор кој треба да го замени Бог со себеси. Оваа слобода вечноста на духот/душата го прогласува за нов апсурд и го промовира преку својата лева идеологија дифузирана низ се помалку „западната“ култура и морал. Филозофијата на бесмисленоста/апсурдот кај либералните ревизионисти на научната и книжевна мисла во САД се обидува да го следи жестокото незадоволство од неправдата на животот на земјата, додека го ја негира божјата правда, како што прокламираа француските и други европски трагачи по смисолот на животот, што ќе еволуира во други форми на т.н. креативна перверзија. Еден од многуте такви примери не ја поштедува и народната литература. Невината Црвенкапа е прикажана како проститутка која го намамува

волкот, како што е аморалната, атеистичката, хедонистичка ревизија на новокомпонираните народни приказни во збирката на Гарнер (Garner, 1994).

Народните приказни пренесени од Европа во САД од 18 век до денес имаат специфична историја на трансформирање на евроамериканското културно наследство (преку анимираниот филм како и преку новокомпонираните девијантни верзии на наследените приказни). Во 60-тите години на минатиот век внесуваат во американската книжевност етички ревизионизам кој драстично ги релативизира и потиснува европските културни и христијански пораки во литературата со тема за Бог, живот и смрт. Во мултикултурниот процес во САД, сè повлијателна замена за евроамериканскиот традиционален светоглед стануваат спиритуалистите од новопаганските „верници“ – неверници. Нивната претстава за вечноста се враќа кон предисториски верувања во моќта на духовите во животните и растенијата, преку анимистички и сатанистички професионарања на темни сили или на квази светли мајки на земјата (вклучувајќи келтски, друидски, готски, латински обреди и називи, како што е кај верниците во мајката земја, Геа). За сметка на заживување на ретро манирот (назад кон предхристијанството) и во литературата, како и во музиката, модниот дизајн, филмот, сликарството... христијанската мисла на Америка, и нејзината претстава за светот на земјата и космосот и на физичкото и духовно постоење одново се смета за надмината, социокултурен однос во каков максимално ужива марксистичкиот атеизам и агностицизам преку комунистички, социјалистички, либерални отфрлања на христијанскиот светоглед во 20 и 21 век.

Во толкување на вечноста и смртта, народните приказни во САД со зачувана европска позадина задржале во себе христијански рефлексии за природното право на човековиот инстинкт и инвентивност, за толкување на смртта и вечноста, за одржување на вербата во таа вечност, за позитивниот длабоко човечен, афирмативен однос кон животот, кон неговата условна *смртност* и безусловна бесконечност за конструктивните, праведните.

И народните македонски приказни во овој контекст остануваат да бидат и апотеоза и самоанализа на свеста за 1. бесконечноста и смртноста (Посета на луѓето на сонцето) и за 2. продолжување на егзистенцијата на народниот дух, енергијата на поединецот и на народот, на цивилизацијата во југоисточниот дел од Балканот, Македонија (Бабината мома Злата Позлатена или Пепелашка, варијанта на западноевропската приказна за Cinderella).

Вербата во Бог, во неговата вечност и во човековата можност за надминување на земните маки му давала снага и на македонскиот народ и на неговиот народен раскажувач, да верува во победата над исчезнувањето без иднина, во спас од неправда нанесена од несовршените човекови расудувања.

Заклучок

Станува очигледна и една додатна задача на книжевната уметност и наука, вклучувајќи и други општествени и технички науки, да зазема неопходен недискриминаторски, непристрасен, толерантен пристап и кон новите и кон традиционалните идеи за *промени*. Промената не значи секогаш прогрес, а почитта кон традицијата не значи регрес. Цивилизациската толерантност треба да е во служба на одбрана на рамнотежата при објективно анализирање и на старите но незастарувачки идеи, како и на новите, но не секогаш конструктивни идеи за *ревидирање на идејата за Бог* и за човекот, за физичките и надфизички законитости и докажувања на вистината за човечното и надчовечното, за конечноста и бесконечноста *создадени* од алфа и омега, од она сè во сè, одразени во литературната, и во општата, с-мисла.

Библиографија

1. Garner, James Finn, *Politically Correct Bedtime Stories*, Macmillan Publishing, USA, 1994
2. Groothuis, Dr. Douglas, *Confronting The New Age*, Inter-Varsity Press- Eugene, Oregon, 2006
3. *Grimm's household tales* at Project Gutenberg. Translated by Margaret Hunt (www.gutenberg.org)
4. Graham, Billy, *The Journey: How to live by faith in an uncertain world*, Word Publishing, 2006
5. Hall, A. R. *Isaac Newton: Adventurer in Thought*, Cambridge, England: Cambridge University Press, 1996
6. Hamer, Dean, *The God Gene: How Faith Is Hardwired into Our Genes*, Doubleday, 2003
7. Hatch, Elvin, *Theories of Man and Culture*, Columbia University Press, NY, NY, 1973
8. Hawking, Stephen, *The Future of Quantum Cosmology*, NATO (ASI) conference, Cambridge, England, September, 1999
9. Kelly Monroe Kullberg, *Finding God at Harvard*, Zondervan, 1997
10. Kluger, Geoffrey, *The God gene*, TIME magazine, NY, NY, 2004
Levin, Mark R., *Liberty and Tyranny*, Treshold editions, Simon and Shuster, NY, NY, 2009
11. Smith, Adam, Glasgow Edition of the Works and Correspondence, Vol. 1, *"The Theory of Moral Sentiments [1759]*. The Online Library of Liberty. Retrieved 2010; and Knud Haakonssen. ed. *The Theory of Moral Sentiments*. Cambridge University Press. 2002
Warren, Rick, *The Purpose Driven Life*, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2002